

XVI. YÜZYIL URFA SANCAĞININ BOZ-ÂBÂD VE YALAK NAHİYELERİNDEKİ KIRSAL YERLEŞME ADLARININ TARİHİ COĞRAFYA BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Emin BAYDİL

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Kastamonu.

Özet

Bu araştırmada, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Diyâr-ı Bekr Vilâyeti Ruha Livâsı'na bağlı Boz-âbâd ve Yalak nahiyelerinin 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530)–I'deki yerleşme adlarının genel olarak bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Böylece, araştırma sahasındaki yer ve yerleşme adlarını etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Bu yerleşmelerin, buldukları devrin siyasi, ekonomik ve sosyal şartları ile coğrafi çevre şartlarını taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri

AN EVALUATION OF RURAL SETTLEMENT NAMES IN BOZ-ÂBÂD AND YALAK COUNTIES (NAHİYELER) OF THE SIXTEENTH CENTURY URFA CITY (SANCAK) IN TERMS OF HISTORICAL GEOGRAPHY

Abstract

In this study, in the first quarter of the sixteenth century, a general evaluation of the settlement names of Boz-âbâd and Yalak Counties (nahiyeler) affiliated to Ruha Liva Diyâr-ı Bekr City in Muhasebe-i Vilâyeti Diyar-ı Bekr and Arab Zül-Kadriyye Notebook numbered 998 (937/1530) have been made. Thus, the factors affecting the place and settlements are understood to bear the political, economic and social conditions and geographic environmental of the period they belong to.

Keywords: Muhasebe-i Vilâyeti Diyar-ı Bekr and Arab Zül-Kadriyye Notebook

Giriş

Yer ve yerleşme adları konusu, birçok bakımdan son derece önemli kabul edilmektedir. Bir çocuğa ad koyma hakkı her halde önemlidir. O yüzden bu hak, onu dünyaya getirmeye vesile olan anne ve babasına aittir. Bu hakkın devredilmesi mümkün değildir. Çünkü burada bir sahiplik söz konusudur. Kişiye aile büyükleri tarafından verilmiş olan bir isim, çok zorunlu olmadıkça değiştirilmek istenmez. Kişi, onu kutsal bir emanet gibi ölünceye kadar muhafaza edip taşımaya devam etmek ister.

Bir coğrafya, ad ve sahiplik ister. Bir coğrafyanın her bir santimetre karesine gösterilen ihtimam ile coğrafya kutsal bir mahiyet arz eder ve vatanlaşır. İnsan ve insanın üzerinde yaşadığı toprak ne kadar iç içe girerlerse, yani hemhal olurlarsa, insan da toprak da anlam kazanır. Bu takdirde, toprak vatan ve insan da millet olur. Çünkü hem insan üzerinde o toprağın rengi, kokusu her neyi varsa siner, hem de insanın

nesiller boyu ortaya çıkmış bütün bir hatırası, onda anlam kazanır.. Onun için bir coğrafya üzerinde büyük bir titizlik ve ihtimam ile nakşedilen her bir şey yine aynı derecede toprağından ve insanından ad alır.

Eğer bu duygu ve düşünceler doğruysa, XVI. yüzyıl öncesinde adları konulmuş, fakat bu yıllar itibariyle yazıya dökülmüş olan bu yöredeki yerleşme isimlerinin de bir anlamının olması gerekir. Boz-âbâd ve Yaylak nahiyelerindeki yerleşmeleri tamamına yakınının Türkçe isimler olduğu dikkat çekicidir¹. Bu, bölgenin en önemli özelliklerinden birini teşkil eder (Tablo 1). Bu durum da göstermektedir ki bölge, yer adlarıyla birlikte çok önceden Türkleşmiş bulunmaktaydı.

Yerleşme Adları ve Değerlendirme

XVI. yüzyıldaki Osmanlı vilâyetlerinden birini Diyâr-i Bekr Vilâyeti meydana getirir. Ruha Livâsı, bu vilâyete bağlı bir sancak durumundadır. Boz-âbâd ve Yalak ise, bu yüzyılın başlarından itibaren birer nahiye olarak görünmektedir². O zamana ait defterlerde yer alan yerleşme isimlerinin farklı şekillerde okunması ve her bir okunma şeklinin defterlerde yer alması sebebiyle, bağlı yerleşim üniteleri birkaç defa yer alabilmektedir. Farklı isimleri dolayısıyla tekrar edilen yerlerin bire indirilmesiyle elde edilen yerleşim üniteleri sayısına bakıldığında, Boz-âbâd nahiyesinin, merkez dahil olmak üzere 91; Yalak nahiyesinin ise, kendisi dahil 75 yerleşim ünitesinden meydana geldiği anlaşılmaktadır³. Bu maksatla oluşturulmuş bulunan bir tablo, son kısma eklenmiş bulunmaktadır.

Her şeyden önce, araştırma alanında yer alan ve idarî bir fonksiyonu bulunan yerleşimlerden Ruha, Boz-âbâd ve Yalak'ın adları üzerinde durmak gerekiyor. Bunlardan Ruha, Urfa'nın geçmişteki isimlerinden biridir. Urfa, Türk Millî Mücadelesi'nde gösterdiği kahramanlıktan dolayı Şanlıurfa adını almıştır. Şanlıurfa, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 37° 09' 27".17 N enleminde ve 38° 47' 46".19 E boylamında bulunmaktadır. Bozova ve Yaylak ise, Şanlıurfa'nın kuzeydoğusunda Atatürk Barajı'na komşu bir konumda yer almaktadırlar. Şanlıurfa'nın bilinen tarih boyunca ve el değiştirmeye bağlı olarak bir çok defa isim değiştirdiği anlaşılmaktadır. Edessa, Diyar-ı Mudar, Ruha ve Urfa bilinen isimlerdir. Arap hâkimiyetindeyken Urfa'nın adı Ruha'dır. Bugün kullanılan Urfa adının Ruha'dan geldiği sanılmaktadır⁴. Urfa adının kaynağına dair çok sayıda rivayetin hiç biri kesinlik kazanmamıştır. Burası için halk arasında 'ruha' ismi kullanılır. Köy ve ilçelerde oturan yöre halkı 'bajara gidiyorum' cümlesinde yer aldığı gibi, günlük konuşmalarda Urfa için şehir anlamına gelen 'bajar' kavramına da yer vermektedir. Bajar kelimesi, muhtemelen Fransızca 'bagare'den gelmektedir. Dolayısıyla bir zamanlar bölgede yerleşik durumda olan Ermeniler'in bu şekildeki bir kelimenin bölgeye taşınmasında ve kullanılmasında etkileri olmuş olabilir. Ancak bu kelimenin bu şekilde kullanılma düşüncesi ilgi

¹ 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530) I, s. 86-91.

² T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Gen. Müd., Osmanlı Arş., Daire Bşk , 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530) -I, Defter-i Hâkânî Dizisi IV, Yayın Nu: 39, "Dizin ve Tıpkıbasım", Ankara 1998, s. 86-91.

³ 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530) I, s. 86-91.

⁴ Mehmet Atilla Maraş, Peygamberler Şehri Şanlıurfa, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Hizmetleri Serisi, Ankara, 199, s.20.

çekicidir. Belki de dar bir çevrede yetişen insanlar açısından olduğu gibi yöre insanları açısından da yalnızca Urfa bir şehirdir ve belki de şehir kavramı yalnızca Urfa için geçerli olabilmiştir.

Muhakkak ki, Boz-âbad ve Yalak için de geçmişte kullanılmış olan isimler var olmuştur. Bilindiği gibi, 'âbâd' Farsça'da bayındır, şenlikli anlamlarına geliyor¹. Bu şekilde isimlendirilen pek çok yerleşmemiz de var olmuştur. Ancak yapılan düzeltmelerle bunlar ovaya dönüştürülmüş ve Boz-âbâd, Bozova adını almıştır. Arazisinin boz renkte olması, yani kalkerli bir yapıya sahip olmasından dolayı bu ismi alması son derece isabetli olmuştur. Asurlular Asuraniau, Romalılar Tornapa Araplar ise 'Tel-Hüvek' adını vermişlerdir². Tel-Hüvek, Hüvek Tepesi anlamındadır. Burada söz konusu edilen tepenin Bozova'nın yanı başındaki höyük olduğu da anlaşılmaktadır. Zaten günümüzde de halk arasında buraya 'Hevak' denilmektedir ki, bu höyük kavramının bozulmuş bir şekli değil, başka değildir. Bozova, 1526 yılında kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girdi. Osmanlı döneminde Yaylak adı ile anılan Bozova, Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir bucak iken, 1926'da Belediye teşkilatı kurulmuştur. 1930'da Urfa'ya bağlı ilçe konumuna getirilerek ilçe merkezi, eski adı Hüvek olan bugünkü yerine taşınmıştır. Yalak ise, kendi adıyla belediye konumuna getirilmiştir.

Yalak nahiyesi ise adını 'yalak'tan, yani hayvanların su içtikleri oluktan almış olabilir. Ancak buraya halk arasında 'Yaylak' denilmektedir. Zaten yapılan değişikliklerle de bu ismi resmen almış bulunuyor. Türkmen yöresi olması ve Türkmenler'in yazladıkları bir yer olmasından dolayı da bu ismi alması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bu ismin Türkmenlerce verildiği çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretlerin iskân edildiği bölgelerden birini de Boz-âbâd meydana getirmiştir³. Ancak Boz-âbâd'ın da içinde yer aldığı bölge, Kuzey Suriye'yle birlikte ele alındığında görülür ki, Malazgirt'ten de önce sürekli olarak Türkler'in denetiminde olmuş, Anadolu'dan çok daha önce Türkleşmiş bulunuyordu. Bu durum, bütün tarihi kaynaklarda açık bir şekilde kendini göstermektedir. Günümüzde, Türkiye içinde ve dışında cereyan eden çeşitli siyasî ve sosyal olaylar, bölgedeki Türk kimliğinin ortaya konulmasını ve bir kimlik bunalımının önüne geçilmesini zarurî hale getirmiş bulunuyor. Bölgede yaşamış ve bilen her insan için bu konuyla ilgili olarak bir şeyler yapmanın, ödenmesi gereken bir borç olduğu düşüncesindeyim. İnceleme ve araştırma konusu yapılan bu yöredeki yerleşme adlarının mahiyeti, bölge hakkında daha sağlıklı bir değerlendirme yapmamıza yardımcı olacaktır.

Yöredeki yerleşmelerin 26'sı adlarını topografyadan, 16'sı bitkilerden, 13'ü savunma özelliğinden, 12'si sudan, 9'u aileden, 8'i hayvandan, 7'si etnik olarak, 7'si dini bir özellikten, 7'si bir sıfatla, 7'si bir cemaatten, 6'sı bir meslekten, 5'i bir şahıstan ve 2'si bir meskenden almış bulunmaktaydı.

Kuzey Suriye ve komşu bir bölge durumundaki Güneydoğu Anadolu Bölgesi, sıcak ve kurak; yarısıcak ve yarıkurak özelliklere sahiptir. Yer yer düzlük ve hafif tepelik alanlardan oluşan yörenin topografik özellikleri ile klimatolojik özelliklerinin bazı

¹ Mustafa Nihat Özön, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Genişletilmiş 3. Basım, Tan Matbaası, İstanbul, 1959.*

² Mehmet Atilla Maraş, *age, s. 201.*

³ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1987, s. 62.*

sonuçlarının olması gereklidir. Bu sonuçlardan birisini de meskenler ve yerleşmeler meydana getirir. Birçok olayda olduğu gibi, yerleşme olayı da coğrafi çevrenin etkisi altında bulunur. Dolayısıyla yöredeki yerleşmelerin adları üzerinde söz konusu çevrenin önemli ölçüde etki yaptığını söyleyebiliriz. Bununla ilgili olarak yapılan gruplandırma doğrultusunda çeşitli örneklerle yer vermek mümkündür.

Bu çerçevede, topografik isimlere Kayacık, Mağaracık ve Dikcük; bitki isimli yerleşmelere Tutluca, Söğütlü ve Kavaklı; savunma ile ilgili olanlara Çon-Hisar, Kal'a-i Sitti ve Karakol; suyla ilgili olanlara Yedi-Kuyu, Ağpınar ve Karapınar; aile ismini alanlara Yusuf Viranı, Sakal-Dutan ve Oğlan-Ağlatmaz; adını bir hayvandan alanlara, Tavşan, Öküz-Oynadan ve Kurt-Kıranı örnek olarak verilebilir. Tatar-Öyüğü, Türkmen-Viranı ve Kalın-Avşar Türk oymak ve kollarına; Şeyhlü, Şeyh Yalınca ve Üç Kilise dinî yer adlarına; Mezgitlü, Kırmıtlu ve Kahuratlu Oğuz cemaatlerine; Demirciler, Çömlekçi-i Süfla ve At-Güden meslek adını taşıyan yerleşmelere; Saf, İkizce ve Yarımca bir sıfatla adlandırılmış olan yerleşmelere örnek olarak verilebilir.

Yöredeki yerleşme adlarının, XVI. asır ve öncesinin şartlarını taşıdıklarını görmekteyiz. Evvelce de belirtildiği gibi, yörenin bulunduğu bölge, adı geçen yüzyılda can ve mal güvenliğinin korunması son derecede önemli bir hale gelmişti. Yerleşmelerin önemli bir kısmının savunma ile ilgili isimler alması, bu bakımdan son derece normaldir. O günün sosyal şartları ile köy adlarında dinî, etnik, cemaat ve kişi adlarının bulunması arasında bir paralellik görülmektedir ki, birçok yerleşme de bu özellikleri olarak adlandırılmışlardır. Genel olarak yerleşmelerin en az 2/3'si beşerî, geri kalanı ise fizikî özellikler olarak isimlendirilmişlerdir.

Yerleşmelerin adlarında dikkat çeken başka özellikleri de tespit etmemiz mümkün olmaktadır. Bunların başlıcalarını sırasıyla belirterek açıklamaya çalışalım. Yerleşme adlarının çok önemli bir kısmında bölgenin çok büyük karışıklıklara sahne olarak harabeye döndüğü anlamı çıkmaktadır. Yerleşmelerin 27'sinin sonunda 'viran' kavramı yer almaktadır. Ayrıca iki yerleşmede de 'öyük' kavramı bulunmaktadır ki, bundan bölgede terk edilmiş, yıkılmış ve viraneye dönmüş bir dönemin izlerini görmekteyiz. Türk boyları, eski kavimlerden kalma köy ve şehir yıkıntıları, harabeler civarına gelip yerleştiklerinde, bu harabelere viran veya ören adını vermişler ve toprağın rengine, çevre şartlarına göre de bunlara ak, kara, kızıl gibi sıfatlar ya da buna mensup oldukları aşiret, oymak ya da obanın adına eklerlerdi¹. Diğer taraftan, XVI. yüzyıl ve öncesindeki devirlerde gerek Anadolu'nun ve gerekse Kuzey Suriye'nin çok çeşitli siyasî mücadelelere; bütünüyle Anadolu'nun Celâli isyanlarına sahne olduğu görülür². Celâli isyanlarının bir devamı mahiyetinde olan levend, saruca, sekban olarak isimlendirilen hareket, Türkiye'nin birçok yerlerini harap bir hale getirmişti³. Dolayısıyla, bu dönemlerin yol açtığı yıkımların hatıraları, yerleşme adlarına da yansımıştır. Melikviranı, Şebekviranı, Tavşanviranı vb. bunlardan birkaçıdır.

¹ Nesrin Güllüdağ, 'Siverek'e Bağlı Köylerdeki Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme', Siverek Kaymakamlığı, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Ekim 2001, Elif Matbaası, Şanlıurfa, s. 197.

² Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), İkinci Baskı, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay.: 170, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1972, s.170,171.

³ Cengiz Orhonlu, age, s. 44.

Araştırma sahasındaki 166 yerleşmeden 7'si adını bir cemaatten, 7'si etnik bir kimlikten ve 9'u ise aileden almıştır. Bugünkü Anadolu'da pek çok köy ve yer adının, bilinen Oğuz boylarının adlarıyla ilgili olduğu bir gerçektir¹. Bu adlar günümüze ait değildir. Tam tersine günümüzde Oğuz veya diğer birçok Türk kavminin adını taşıyan yerleşme, yeni adlarla değiştirilmiş bulunmaktadır. 1530'da var olduğunu öğrendiğimiz bu yer ve yerleşme adları, Moğol öncesi döneme veya sonrasındaki bir döneme ait olması da ihtimal dairesinde bulunmaktadır. Ancak bunu tespit etme imkânımız şimdilik mümkün değildir. Araştırma sahasında söz konusu dönemlerde çeşitli sebeplerle önemli derecede aktif bir nüfus bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu yer ve yerleşmeler bugün de aynı isimlerini koruyorlarsa, mevcut cemaatleri temsil etme özelliğinde de olmayabilirler.

Bu çeşit yerleşmelere Horuzum, Türkmen Viranı, Kalın Avşar, Döğer Dürcü, Kürd Kuyusu, Mezgidlü, Kırmudlu, Meşhedli, Bozcu, Tatar Öyüğü ve Budakoğlu örnek olarak verilebilir. Bunlardan Horuzum, Harizm'den gelmektedir. Bu oymak esasen Menteşe bölgesine yerleşmiş bulunmaktaydı². Dolayısıyla bu yerleşmenin, Menteşe'deki büyük Horzum oymağından kopmuş bir aile tarafından yerleşilmiş veya kurulmuş olma ihtimali vardır. Nitekim, XVII. Yüzyılda Çukurova'daki bir yürük oymağını Horzum adlı bir oymak meydana getiriyordu. Avşar ve Döğer bilindiği gibi birer Oğuz boyudurlar. Kalın Avşar yerleşme adı, günümüzde Kanlıavşar şeklini almış ve bulunuyor. XVI. yüzyılda Urfa (Ruha)'da yaşayan büyük oymaklardan biri de Döğerlü adını taşıyordu. Urfa bölgesindeki bu Döğerliler Sâlim Beğ ailesine mensup bulunuyorlardı³. Budakoğlu Türkçe bir isimdir. Döğerli oymağı içinde bu şekilde isimlendirilenler vardı. Türkmen aşiretlerinden Tecirli'nin Kırmıtlı adlı bir oymağı bulunmaktaydı. Kırmudlu adlı yerleşme adının bu oymaktan geldiği tahmin edilmektedir. Yine Türkmen aşiretlerinden Bozdoğanlı'nın kollarından birini Boz adlı cemaat oluşturmaktaydı. Eğer bu yerleşme, adını arazinin renginden almamışsa, söz konusu bu cemaatten almış olabilir. Yine adını bir bitkiden alan Erüklü mezrasının, bu adını 1800'lü yıllarda Anadolu'da var olan Erikli adlı bir yürük obasından alma ihtimali vardır. Meşhed, Horasan'ın önemli merkezlerindedir. Meşhedli adı, bu yerleşmenin Meşhed'ten, dolayısıyla Horasan'dan gelenlerce kurulduğunu veya yerleşilmiş olduğunu göstermesi bakımından dikkate alınması gereken bir örnektir. Sahadaki yerleşmelerden biri olan 'Şeyhli', dini isimli yerleşmeler grubu içinde mütalaa edilmekle birlikte XVI. yüzyılda, Boz-Ok'ta Gedük yöresinde (Gemerek ile Mancılık arasında) yaşayan Şam Bayatları'nın bir obasını Şeyhlu idi.. Bu oba, diğerleriyle birlikte kış gelince Suriye'ye gitmekteydi. Fakat, XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra Şam Bayatları'nın kışın Suriye'ye gitmekten vazgeçtikleri anlaşılıyor⁴. Yine Beğdili aşiretinin Şeyhlü isimli bir teşekkül bulunmaktaydı⁵. Aynı şekilde dini ad almış yerleşme grubu içinde ifade edilmiş olan Şeyhler'in Çavuldur boyunun XVI. yüzyıldaki bir parçasını meydana getiriyordu.

¹ Claude Cahen, çev. Yıldız Moran, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, 2. baskı, Emek Gazete ve Matbaacılık Şrt., e yayınları, İstanbul, 1984, s. 155.

² Faruk Sümer, *age*, s. 218, 318, 357.

³ Faruk Sümer, *age*, s. 254.

⁴ Faruk Sümer, *age*, s. 230, 231.

⁵ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşiv Belgeleri'ne Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, Tercüman Kültür Eserler Serisi, İstanbul, 1979., s. 162.

Bu yöredeki yerleşmelerin çok büyük bir kısmı (166 yerleşmeden 110'u) mezra yerleşmesi şeklindedir. Mezra, Arapça bir terim olup ekilmiş, çift sürülüp tohum atılmış, tarım yapılan arazi anlamına geldiği gibi, en küçük yerleşme şekli anlamına gelmektedir. Geçici bir yerleşme şekli de olabilir; yönetim bakımından yakınında bulunan bir köye bağlı, devamlı oturlan ve onun mahalle ünitesi durumuna gelmiş, az sayıda meskenden oluşmuş devamlı yerleşme de olabilir¹. Bu tabir, bilindiği üzere, ziraat yapılan, ekilip biçilen yer demektir. Böylece Anadolu'da hayvancı-çiftçi ve çiftçi-hayvancı her yerleşmenin yayla veya meradan maada bir de mezrası olmak lazımdır². Şurası bir gerçek ki, Anadolu'ya gelen Türkmenler'in bir kısmı yerleşik hayata geçmiş bulunmaktaydı. Boz-âbâd ve Yalak yörelerindeki yerleşim ünitelerinin daha çok mezra yerleşmesi şeklinde olması, sosyal yapıyla da ilgili bulunmaktaydı. Türkmenler'in oba özelliklerini korumaya çalışmalarının bu şekildeki yerleşim ünitelerine etki yaptığı söylenebilir.

Yerleşim ünitelerinin 37 tanesi ise, köy anlamına gelen Arapça 'karye' olarak geçmektedir³. Bunlar muhtemelen çok daha önceki dönemlerden kalma eski yerleşimler yerleridir. Elverişli şartlarıyla hiçbir zaman yıkıma uğramamış veya korunmuş olan yerleşim yerleridir ve daha fazla gelişmiş bir durumda bulunmaktaydılar. Mezraların daha çok eski, viran yerlerde bulunmasına karşılık karyeler suyla ilgili bir isim almakta, muhtemelen savunma özelliği olan yerlerde kurulmuş ve gelişmiş bulunmaktaydı. Tutluca, Karapınar, Ağpınar, Gölpınar, Kuzhisar, Kal'a-i Sitti, Sanducak bunlardan bazılarıdır. Dikkat çeken bir husus da isimleri anlaşılmayan yerleşmelerin bu grupta daha fazla olmasıdır. Evak, Til-Guzma, Sam, Cernus, karyeleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Araştırma bölgesindeki 166 yerleşme ünitesinden 15'inde ise 'kışlak' ifadesi yer almakta ve kışlak durumunda bulunmaktadır. Ancak bu durumda bulunan yerleşmelerin hepsinin mezra veya karye şeklinde birer ikizi bulunmaktadır. Bu taktirde mezraların ziraat maksadıyla mevsimlik olarak gidip gelinen yerler oldukları gibi bir anlam çıkmaktadır. Diğer mezraların kışlaklarının olup olmadığını tespit etmek mümkün olmamakla birlikte, bazı karyelerin de aynı ismi almamakla beraber bazı mezraların kışlakları durumunda olmaları ihtimali de vardır. Bağluca mezra'sı-Bağluca (-mezra'sı) Kışlağı, Bozcu mezra'sı-Bozcu (-mezra'sı) Kışlağı, Çömlekçi-i Süfla mezra'sı-Çömlekçi-i Süfla (-mezra'sı) Kışlağı, Karapınar mezra'sı-Karapınar (-köyü) Kışlağı, Melik-Viranı Mezra'sı-Melik-Viranı (-mezra'sı) Kışlağı, Sayluca mezra'sı-Sayluca (-mezra'sı) Kışlağı, Yirce-Mağara mezra'sı-Yirce-Mağara (-mezra'sı) Kışlağı, Çatak-i Süfla karyesi-Çatak-i Süfla (-karyesi) Kışlağı bunlardan bazılarıdır.

Araştırma bölgesinde Şeyh Yaluncak isimli bir zaviye ve ayrıca Şeyh Yaluncak karyesi; muhtemelen Til-Turuş karyesine ait olan aynı isimli bir çayır yer adı da bulunmaktadır. 'Til' ya da 'tel', Arapça'da tepe, küme, yığın anlamlarına gelmektedir⁴.

¹ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, İstanbul, 1997, s. 287.*

² Ali Tanoğlu, *Beşeri Coğrafyada Nüfus ve Yerleşme, Cilt I, İ.Ü. Yayınları No. 1183, Edb. Fak. Coğr. Ens. Neş. No. 45, İstanbul, 1966, s. 254.*

³ Mustafa Nihat Özön, *age, s. 377.*

⁴ 998 numaralı *Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zül-Kadriyye Defteri (937/1530) I, s. 2; Mustafa Nihat Özön, age, s. 707.*

Bazı yerleşmelerin adında “dürc” kavramı “+ü”iyelik ekini almak suretiyle kullanılmış bulunuyordu. Bu yerleşmeler şunlardır: Ağcadürcü ve Döğerdürcü. “Dürc”¹; kutu, sandık gibi bir muhafaza kabı anlamına gelmektedir. Bu durumdu, bir toplanma yeri veya yerleşmesi gibi bir anlam çıkartmak mümkün görünüyor. “Döğër Dürcü” adında olduğu gibi Döğër Türkmen obasının yerleşmesi anlamı çıkmaktadır.

Zaviyeler, gerek Selçuklu'nun ve gerekse Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinde yerleşme bakımından önemli fonksiyonlar görmüş kuruluşlardı. Yörede Şeyh Yalıncağ isimli bir zaviyenin ve dolayısıyla bu ismi almış olan bir kırsal yerleşmenin bulunması, konumuz bakımından önemli bir özelliktir. Osmanlı devletinin ilk devirlerinde, batıya doğru olan yerleşmede, birçok köylere isimlerini veren, boş ve ıssız yerlerde yerleşip oraları imar ve iskân eden dervişler ve onların faaliyet merkezi olan zaviyeler kendiliğinden bir kolonizasyon ve iskân hareketini temsil ediyordu. Askerî istilalarla beraber gelen oymak ve topraksız köylüler veya sürgünlerle gelen dervişler, az çok mensubu oldukları tarıkata bağlı teşkilâtli bir hareket olarak boş yerlere yerleşiyorlardı. Orada bir zaviye kurduktan sonra, yavaş yavaş onun etrafında yapılan inşaat ve yerleşmelerle bir köyün meydana gelmesine amil oluyorlardı. O köyde, bu zaviyenin bir kültür ve tarikat merkezi olduğu aşikâr². Bir zaviye kurulduktan sonra etrafında yavaş yavaş o zaviyenin merkez olduğu bir iskân topluluğu teşekkül ediyordu. Bu yeni iskân birliği çoğu defa bir tarikat mensubu olan zaviye kurucusunun ismini taşımakta idi³. Halen bir çok köyün taşıdığı isimler, onların kurucuları olan kolonizatör dervişleri bize öğretmektedir.

Ağ, ağca, ak, arpa, boz, kuz, etük, çon, don, döğër, elmalı, gök, hacik, hass, isa, kalın, kara, karaca, kırk, kızıl, kızlar, kürd, lele, mal, melik, kuruca, kurd, orta, öküz, da'id, sakal, savaş, sulu, şebek, şeyh, tatar, tavşan, guzma, turuş, süfla, türkmen, uzun, üç, yedi, yoğun, yusuf ve ince ifadeleri yerleşme isimlerinde birinci isim olarak kullanılmışlardır.

Yerleşme adlarında geçen belekli, Yırce, tülümen, don, evak, ertabul-ıstabil, sabluca, ve sayluca gibi ifadelerin ne anlama geldiği bilinmemektedir.

XVI.yüzyılın birinci yarısında Boz-âbâd ve Yalak nahiyelerine bağlı çeşitli yerleşmenin hem sayısında hem de isimlerinde değişimler meydana gelmiştir. Her şeyden önce söz konusu bu idarî merkezlerin, her şeyden önce yönetim vasıflarında değişme ortaya çıkmıştır. Önceleri birer nahiye iken, günümüzde ilçe konumunda bulunuyorlar. Dolayısıyla alanlarında farklılaşma söz konusu olmuş olabilir. Diğer taraftan XVI.yüzyılda bu merkezlere tâbi yerleşmeler, yarı göçebe bir hayat tarzı sebebiyle iki farklı mevsim ve yere dayanmaktaydı. Zaman içinde yerleşik hayata geçmeye bağlı olarak bunlardan birini terk etmek mecburiyeti doğmuştur. Bu da yerleşme sayısının azalmasına yol açan bir gelişme olmuştur. Dolayısıyla bazı yerleşmelerin tamamıyla ortadan kalkması mümkün olabilmıştır. Bununla birlikte yeni kurulmuş bazı yerleşim üniteleri de ortaya çıkmış olabilir.

¹ Fethi Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, 1984, s.230a.

² Ömer Lütfi Barkan, *Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: II. Kolonizatör Türk Dervişleri*, *Vakıflar Dergisi*, II., Ankara, 1942, s. 285; s. Cengiz Orhonlu, *age*, s. 29-30.

³ Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı, İkinci bs.*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şrt., İstanbul, 1990, s. 101.

Bütün bu sebeplerden sonra bazı rakamlar vererek, günümüzü geçmişle karşılaştırmaya çalışalım: Geçmişte 166 olarak tespit ettiğimiz ünite sayısı günümüzde 76'ya inmiş bulunuyor (Tablo 3). Geride kalan yerleşmelerin ne olduğu konusunda ayrıca bir çalışmanın yapılması gerekiyor. Günümüzdeki 76 yerleşme ünitesinden 39'u adını bütünüyle veya küçük bazı değişikliklerle günümüze ulaştırmış bulunmaktadır (Tablo 2). Ancak, geride kalan 37 yerleşmenin adında muhtemelen değişiklik meydana gelmiştir. Adında değişiklik meydana geldiği belirlenen 10 yerleşme ile birlikte varlığı tespit edilen yerleşme sayısı 49'a çıkmaktadır (Tablo 2). Demek ki, adlarını korumak suretiyle varlıklarını günümüze ulaştırmış olan yerleşmelerin oranı %50'ye çıkmakta, değişikliklerle birlikte varlığını tespit ettiğimiz yerleşmelerin oranı ise % 64'ün üstüne çıkmış bulunmaktadır.

İsimlerini korumuş oldukları tespit edilen 49 yerleşim ünitesinin 13'ü geçmişte köy, ikisi de mezra oldukları halde aynı durumlarını günümüzde de sürdürmektedirler. Diğerlerinin ise, mezra veya kışlak iken köy durumuna geldikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yaylak-kışlak hayatına dayanan hayatın sedanter özellik kazanmasıyla birlikte, geçmişte dönemlerde yerleşimde görülen çeşitlilik; yerleşmelerin köy vasfını almasıyla, yerini sâdeliğe terk etmiş olduğu müşâhede edilmektedir. Gerek geçmişteki ve gerekse günümüzdeki durumlarına bakılarak denilebilir ki, Bozova ve Yaylak yörelerindeki yerleşmelerin Türkçe adlara sahip olduklarına bakılarak, buraların birer Türkmen coğrafyası oldukları gözden uzak kaçmamaktadır.

Sonuç

Yerleşme adları, herhangi bir coğrafyanın milli kimliğini ortaya koyar. Yerleşme adlarının hangi dilde olduğu bu bakımdan son derece önemlidir. XVI. yüzyılın başlarından itibaren tutulan defterlerden araştırma sahasındaki yerleşme adlarının %94 oranında Türkçe, geri kalanının ise Arapça olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu yerleşme adlarının daha çok beşeri bir özellik göstermesi de Türk kimliğini daha açık bir şekilde ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Araştırmadan çıkan diğer önemli bir sonuç da bu bölgedeki yerleşme adlarının ve şekillerinin XVI. yüzyıldaki çeşitli siyasi, ekonomik ve sosyal özellikleri yansıtmakta olmasıdır. Bütün bu sebeplerden dolayı belli bir dönemin tarihi, sosyal ve kültürel özelliklerinin taşıyıcısı durumunda olan yer ve yerleşme adlarının korunması ve yaşatılması gereklidir.

Tablo 1. 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530)'ne Göre Ruha Livası Boz-âbâd ve Yalak Nahiyeleri Kırsal Yerleşmeleri

Sıra	Yerleşme Adı	Yerleşme Şekli	Bağlı Olduğu Nahiye	Yer Adı Grubu
1	Ağ-viran	Mezra	Yalak n.	Viran
2	Ağca-dürcü	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
3	Ağca-hisar	Mezra	Boz-âbâd n.	Savunma
4	Ağca-mağara	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
5	Ak-pınar	Karye	Boz-âbâd n.	Su
6	Arpa-depesi	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
7	Aşık-viranı	Mezra	Yalak n.	Viran
8	At-güden	Mezra	Yalak n.	Meslek
9	Bağluca Mezra'ası Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bitki
10	Bağluca mz.	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
11	Baş	Mezra	Boz-âbâd n.	Sıfat
12	Bayamluca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
13	Beleklü	Mezra	Yalak n.	Cemaat
14	Bostancık	Mezra	Yalak n.	Bitki
15	Boz-abad	Nahiye	Boz-âbâd n.	Topografya
16	Bozcu	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
17	Bozcu mezra'ası Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	-
18	Budak-oğlu	Mezra	Yalak n.	Aile
19	Buğday-öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki+Öyük
20	Burnaz	Mezra	Boz-âbâd n.	-
21	Cernus	Karye	Yalak n.	-
22	Colman	Karye	Boz-âbâd n.	-
23	Çatak-i Süfla	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
24	Çatak-i Süfla köyü Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Topografya
25	Çatak-i Ülya köyü	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
26	Çetük Kal'ası bk. Çetük Viranı	Mezraa	Boz-âbâd n.	Savunma
27	Çetük Viranı	Mezraa	Boz-âbâd n.	Viran
28	Çon-hisar	Mezra	Yalak n.	Savunma
29	Çölmekci	Mezra	Boz-âbâd n.	Meslek
30	Çölmekci-i Süfla Mz. Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Meslek
31	Çölmekci-i Ulya	Karye	Boz-âbâd n.	Meslek
32	Damluca	Mezra	Yalak n.	Mesken
33	Demürciler	Mezra	Boz-âbâd n.	Meslek
34	Demürciler-Burcu	Mezra	Boz-âbâd n.	Meslek
35	Dikeük bk. Gecük	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
36	Don-ali	Mezra	Yalak n.	Aile
37	Döğër-Dürcü	Mezra	Boz-âbâd n.	Oğuz boyu
38	Elmalı-viranı	Mezra	Yalak n.	Bitki+Viran
39	Ertabul (İstabil)	Mezra	Yalak n.	-
40	Erüklü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki

41	Evak	Karye	Yalak n.	-
42	Evak	Karye	Yalak n.	-
43	Gök-ömer	Mezra	Boz-âbâd n.	Aile
44	Göl-pınar	Karye	Boz-âbâd n.	Su
45	Hacilar	Karye	Yalak n.	Dini
46	Hazma-Bey	Mezra	Boz-âbâd n.	Bey
47	Hass-Bey mz	Mezra	Boz-âbâd n.	Bey
48	Horuzum	Karye	Boz-âbâd n.	Cemaat
49	İğdelü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
50	İkizce	Karye	Boz-âbâd n.	Sıfat
51	İkizce	Mezra	Boz-âbâd n.	Sıfat
52	İkizce	Mezra	Yalak n.	Sıfat
53	İnce-Su	Mezra	Boz-âbâd n.	Su
54	İncürlü	Mezra	Yalak n.	Bitki
55	İrce	Mezra	Yalak n.	-
56	İsa-Kuyuu	Mezra	Boz-âbâd n.	Su
57	İsa-Mağarı	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
58	İsa-Viranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
59	İshak-Viranı	Mezra	Yalak n.	Viran
60	Kabacık	Mezra	Yalak n.	Topografya
61	Kâdi-Kendi	Karye	Boz-âbâd n.	-
62	Kadi-Kendi (-köyü) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	-
63	Kahuratlu	Mezra	Yalak n.	Cemaat
64	Kal'a-i-Sitti	Karye	Boz-âbâd n.	Savunma
65	Kal'acık	Mezra	Yalak n.	Savunma
66	Kalın-Avşar	Karye	Yalak n.	Oğuz boyu
67	Kantaracık	Karye	Boz-âbâd n.	Mesken
68	Kantaracık	Mezra	Boz-âbâd n.	Mesken
69	Kantaracak-i Mağara	Mezra	Boz-âbâd n.	Mesken
70	Kantaralu	Mezra	Yalak n.	Mesken
71	Kapulu-Viran	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
72	Kara-Kuyu	Mezra	Boz-âbâd n.	Su
73	Kara-Pınar	Karye	Yalak n.	Su
74	Kara-Pınar (-köyü) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Su
75	Kara-Viran (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Viran
76	Kara-Viran, Kuz-abad	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
77	Karaca-Reyhan	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
78	Karaca-Viran	Karye	Boz-âbâd n.	Viran
79	Kara(ca)-viran	Karye	Yalak n.	Viran
80	Karakol	Mezra	Boz-âbâd n.	Savunma
81	Kargulu	Mezra	Yalak n.	Savunma
82	Kavaklu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
83	Kavaklu (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bitki
84	Kayacık	Karye	Yalak n.	Topografya
85	Kepürce	Karye	Yalak n.	Topografya

86	Kırk-Pınar	Mezra	Yalak n.	Su
87	Kırk-Pınarı	Mezra	Boz-âbâd n.	Su
88	Kırmudlu	Mezra	Yalak n.	Cemaat
89	Kırmudlu(-i diğer)	Mezra	Yalak n.	Cemaat
90	Kızıl-Kilise	Karye	Yalak n.	Dini
91	Kızlar-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Viran
92	Kiğanik	Mezra	Yalak n.	-
93	Konak-Görmez	Mezra	Yalak n.	Mesken
94	Kurd-Kıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Hayvan
95	Kuruca	Mezra	Boz-âbâd n.	Su
96	Kuruca-Vıran	Karye	Boz-âbâd n.	Viran
97	Kuz-hisar	Karye	Yalak n.	Savunma
98	Kuz-hisar	Karye	Yalak n.	Savunma
99	Kürd-Kuyusu	Mezra	Yalak n.	Etnik+Su
100	Kürd-Öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Etnik+Öyük
101	Kürd-Öyüğü-i Süfla	Mezra	Boz-âbâd n.	Etnik+Oyük
102	Lele-Vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
103	Mağaracık	Mezra	Yalak n.	Topografya
104	Mal-vıran	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
105	Melik-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Kişi+Viran
106	Melik-Vıranı (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Kişi+Viran
107	Meşhedlü	Mezra	Boz-âbâd n.	Cemaat
108	Mezgidlü	Mezra	Yalak n.	Cemaat
109	Mustafalu	Karye	Boz-âbâd n.	Aile
110	Oğlan-Ağlatmaz	Mezra	Boz-âbâd n.	Aile
111	Orta-Vıran	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
112	Öküz-Oynadan	Mezra	Boz-âbâd n.	Hayvan
113	Öküz-Taşı	Mezra	Boz-âbâd n.	Hayvan+Topo
114	Öküz-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Hayvan+Viran
115	Sabluca	Mezra	Yalak n.	-
116	Sabluca	Mezra	Yalak n.	-
117	Sadaka-Yurdu-i Bağluca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bitki
118	Saf	Karye	Yalak n.	Sıfat
119	Sa'id-Vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Kişi+Viran
120	Sakal-Dutan	Mezra	Boz-âbâd n.	Aile
121	Salhum-oğlu	Mezra	Boz-âbâd n.	Aile
122	Sam	Karye	Yalak n.	-
123	Sanducak	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
124	Sanducak	Mezra	Boz-âbâd n.	Topografya
125	Savaş-vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Viran
126	Savaş-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Viran
127	Sayluca	Mezra	Boz-âbâd n.	-
128	Sayluca (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	-
129	Sığircık	Mezra	Yalak n.	Hayvan
130	Sineklü,	Mezra	Yalak n.	Hayvan

131	Sızan mz.	Mezra	Yalak n.	Aile
132	Söğüdü	Mezra	Yalak n.	Bitki
133	Sulu-Hasan	Karye	Yalak n.	Kişi
134	Şebek-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Hayvan+Viran
135	Şeref-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Kişi+Viran
136	Şeyh Yalınca	Karye	Boz-âbâd n.	Dini
137	Şeyh Yalınca zv.	Zaviye	Boz-âbâd n.	Dini
138	Şeyhler	Mezra	Yalak n.	Dini
139	Şeyhlü	Mezra	Boz-âbâd n.	Dini
140	Taşan (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	-
141	Taşan	Mezra	Boz-âbâd n.	-
142	Tatar-Öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Öyük-Türk
143	Tavşan-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Hayvan+Viran
144	Til-Guzma	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
145	Til-Turuş çr.	Çayır	Yalak n.	Topografya
146	Til-Turuş k.	Karye	Boz-âbâd n.	Topografya
147	Tutluca	Karye	Yalak	Bitki
148	Tülümen-i Süfla	Mezra	Boz-âbâd n.	-
149	Tülümen-i Süfla mz	Mezra	Boz-âbâd n.	-
150	Türkmen-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Viran_oğuz
151	Tüynük (Göynük)	Mezra	Yalak n.	Bitki
152	Uzunburc köyü (Mz) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Savunma
153	Uzunburc	Mezra	Yalak n.	Savunma
154	Uzunburc Mezraası kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Savunma
155	Üç-Kilise	Mezra	Yalak n.	Dini
156	Yalak	Nahiye	Yalak n.	Topografya
157	Yalak nefis k.	Karye	Yalak n.	Topografya
158	Yarımca (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Sıfat
159	Yarımca	Mezra	Boz-âbâd n.	Sıfat
160	Yassıca	Karye	Yalak n.	Sıfat
161	Yedi-Kuyu	Mezra	Yalak n.	Su
162	Yırce-Mağara	Mezra	Yalak n.	Topografya
163	Yırce-Mağara (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Topografya
164	Yoğun-burc	Mezra	Yalak n.	Savunma
165	Yusuf-vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Aile-Viran
166	Zivanlı	Mezra	Yalak n.	Cemaat

Tablo 2. 998 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530)'ndeki Ruha Livası Boz-âbâd ve Yalak Nahiyeleri Kırsal Yerleşmelerinin 2007 Yılındaki durumlarıyla karşılaştırılması

Sıra	Yerleşme Adı 1530 Yılı	Yerleşme Şekli 1530 Yılı	Bağlı Olduğu Nahiye 1530 Yılı	Yerleşme Adı 2007 Yılı	Yerleşme Şekli 2007 Yılı
1	Ağ-viran	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
2	Ağca-dürücü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
3	Ağca-hisar	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
4	Ağca-mağara	Karye	Boz-âbâd n.	Akmağara	Köy
5	Ak-pınar	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
6	Arpa-depesi	Mezra	Boz-âbâd n.	Arpalı	Köy
7	Aşık-viranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
8	At-güden	Mezra	Yalak n.	Atgüden-Üçdirek Köyü*	Mezra
9	Bağluca Mezra'ası Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bağluca	Köy
10	Bağluca mz.	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
11	Baş	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
12	Bayamluca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
13	Beleklü	Mezra	Yalak n.	Binekli ?	Köy
14	Bostancık	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
15	Boz-abad	Nahiye	Boz-âbâd n.	Bozova	İlçe
16	Bozcu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
17	Bozcu mezra'ası Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
18	Budak-oğlu	Mezra	Yalak n.	Budanlı ?	Köy
19	Buğday-öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
20	Burnaz	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
21	Cernus	Karye	Yalak n.	Curnus-Ortatepe**	Köy
22	Colman	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
23	Çatak-i Süfla	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
24	Çatak-i Süfla köyü Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
25	Çatak-i Ülya köyü	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
26	Çetük Kal'ası bk. Çetük Vir.	Mezraa	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
27	Çetük Viranı	Mezraa	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
28	Çon-hisar	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
29	Çölmekci	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
30	Çölmekci-i Süfla Mz. Kış.	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
31	Çölmekci-i Ülya	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
32	Damluca	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
33	Demürçiler	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
34	Demürçiler-Burcu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
35	Dikcük bk. Gecük	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
36	Don-ali	Mezra	Yalak n.	Tunalı-Dokuzağaç- Tunalı**	Köy

37	Döger-Dürücü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
38	Elmalı-vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
39	Ertabul (İstabul)	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
40	Erüklü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
41	Evak	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
42	Evak	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
43	Gök-ömer	Mezra	Boz-âbâd n.	Gökören ?	Köy
44	Göl-pınar	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
45	Hacılar	Karye	Yalak n.	Hacılar	Köy
46	Hazma-Bey	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
47	Hass-Bey mz	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
48	Horuzum	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
49	İğdelü	Mezra	Boz-âbâd n.	Şaşkan	Köy
50	İkizce	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
51	İkizce	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
52	İkizce	Mezra	Yalak n.	İkizköy	Köy
53	İnce-Su	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
54	İncürlü	Mezra	Yalak n.	İncirli	Köy
55	İrce	Mezra	Yalak n.	İrme-Kızlar Köyü?*	Mezra
56	İsa-Kuyuu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
57	İsa-Mağarı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
58	İsa-Vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
59	İshak-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
60	Kabacık	Mezra	Yalak n.	Kabacık	Köy
61	Kâdi-Kendi	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
62	Kadi-Kendi (-köyü) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
63	Kahuratlu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
64	Kal'a-i-Sitti	Karye	Boz-âbâd n.	Büyüksıddıkale-Hisarlar**	Köy
65	Kal'acık	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
66	Kalın-Avşar	Karye	Yalak n.	Kanlıavşar	Köy
67	Kantaracık	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
68	Kantaracık	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
69	Kantaracak-i Mağara	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
70	Kantaralu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
71	Kapulu-Vıran	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
72	Kara-Kuyu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
73	Kara-Pınar	Karye	Yalak n.	Karapınar	Köy
74	Kara-Pınar (-köyü) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Bilinmiyor	
75	Kara-Vıran (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
76	Kara-Vıran, Kuz-abad	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
77	Karaca-Reyhan	Mezra	Boz-âbâd n.	Çokreş-Karaca ?**	Köy
78	Karaca-Vıran	Karye	Boz-âbâd n.	Karacaören	Köy
79	Kara(ca)-vıran	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
80	Karakol	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	

81	Kargulu	Mezra	Yalak n.	Kargılı	Köy
82	Kavaklu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
83	Kavaklu (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
84	Kayacık	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
85	Kepürce	Karye	Yalak n.	Kepirce	Köy
86	Kırk-Pınar	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
87	Kırk-Pınarı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
88	Kırmudlu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
89	Kırmudlu(-i diğer)	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
90	Kızıl-Kilise	Karye	Yalak n.	Konuksever	Köy
91	Kızlar-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Kızlar	Köy
92	Kiğanik	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
93	Konak-Görmez	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
94	Kurd-Kıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
95	Kuruca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
96	Kuruca-Vıran	Karye	Boz-âbâd n.	Kurucautman- Kesmetaş**	Köy
97	Kuz-hisar	Karye	Yalak n.	Koçhisar?	Köy
98	Kuz-hisar	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
99	Kürd-Kuyusu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
100	Kürd-Öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
101	Kürd-Öyüğü-i Süfla	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
102	Lele-Vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
103	Mağaracık	Mezra	Yalak n.	Mağaracık	Köy
104	Mal-vıran	Mezra	Boz-âbâd n.	Mülkören	Köy
105	Melik-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
106	Melik-Vıranı (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Bilinmiyor	
107	Meşhedlü	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
108	Mezgidlü	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
109	Mustafalu	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
110	Oğlan-Ağlatmaz	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
111	Orta-Vıran	Mezra	Boz-âbâd n.	Ortaören	Köy
112	Öküz-Oynadan	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
113	Öküz-Taşı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
114	Öküz-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
115	Sablucu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
116	Sablucu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
117	Sadaka-Yurdu-i Bağluca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
118	Saf	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
119	Sa'id-Vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Seyitören	Köy
120	Sakal-Dutan	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
121	Salhum-oğlu	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
122	Sam	Karye	Yalak n.	Eskin	Köy
123	Sanducak	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
124	Sanducak	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	

125	Savaş-vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
126	Savaş-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
127	Sayluca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
128	Sayluca (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
129	Sığircık	Mezra	Yalak n.	Sığircık	Köy
130	Sineklü,	Mezra	Yalak n.	Sinekli-Sızan Köyü*	Mezra
131	Sızan mz.	Mezra	Yalak n.	Sızan	Köy
132	Söğüdü	Mezra	Yalak n.	Söğütlü	Köy
133	Sulu-Hasan	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
134	Şebek-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
135	Şeref-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
136	Şeyh Yalınca	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
137	Şeyh Yalınca zv.	Zaviye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
138	Şeyhler	Mezra	Yalak n.	Şeyhler	Köy
139	Şeyhli	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
140	Taşan (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
141	Taşan	Mezra	Boz-âbâd n.	Taşan	Köy
142	Tatar-Öyüğü	Mezra	Boz-âbâd n.	Tatarhöyük	Köy
143	Tavşan-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
144	Til-Guzma	Karye	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
145	Til-Turuş çr.	Çayır	Yalak n.	Bilinmiyor	
146	Til-Turuş k.	Karye	Boz-âbâd n.	Titriş-Bahçeli**	Köy
147	Tutluca	Karye	Yalak	Dutluca	Köy
148	Tülümen-i Süfla	Mezra	Boz-âbâd n.	Küçüktülmen	Köy
149	Tülümen-i Süfla mz	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
150	Türkmen-Vıranı	Mezra	Yalak n.	Türkmenören	Köy
151	Tüynük (Göynük)	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
152	Uzunburc köyü (Mz) Kış.	Kışlak	Yalak n.	Bilinmiyor	
153	Uzunburc	Mezra	Yalak n.	Uzunburç	Köy
154	Uzunburc Mezraası kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Bilinmiyor	
155	Üç-Kilise	Mezra	Yalak n.	Binekli	Köy
156	Yalak	Nahiye	Yalak n.	Yaylak	Belde
157	Yalak nefis k.	Karye	Yalak n.	Bilinmiyor	
158	Yarımca (-Mezraası) Kışlağı	Kışlak	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
159	Yarımca	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
160	Yassıca	Karye	Yalak n.	Yassıca	Belde
161	Yedi-Kuyu	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
162	Yirce-Mağara	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
163	Yirce-Mağara (-Mz) Kışlağı	Kışlak	Yalak n.	Bilinmiyor	
164	Yoğun-burc	Mezra	Yalak n.	Bilinmiyor	
165	Yusuf-vıranı	Mezra	Boz-âbâd n.	Bilinmiyor	
166	Zivanlı	Mezra	Yalak n.	Zivanlı	Köy

* ...köyüne bağlı mezra

** Adı birkaç defa değişmiş olan yerleşme

Tablo 3. Bozova İlçesi'ne Bağlı Köyler

Sıra	Köyler	Eski Adı	Sıra	Köyler	Eski Adı
1	Akmağara		39	Kılıçık	Akvirankılıçık
2	Altınlı	Küreser	40	Kılıçören	
3	Argıncık	Kobik	41	Kındıralı	
4	Arıkök		42	Kırağılı	Çikân
5	Arpalı		43	Kızlar	
6	Avlak		44	Killik	
7	Aylan	Sıçancık	45	Koçhisar	
8	Bağlıca		46	Konuksever	Kızılkilise
9	Binekli	Üçkilise	47	Köseşahin	
10	Boztepe		48	Küçüğüktülmen	
11	Budaklı		49	Küpeli	
12	Buğluca		50	Maşuk	Maşık
13	Bulancağ		51	Mülkören	Mülkviran
14	Büyükhân	Çarmelik	52	Ortaören	
15	Çakmaklı		53	Ortatepe	Cernus, Curnus
16	Deliler		54	Örgülü	Göleser
17	Denizbacı		55	Özgören	Adilpazarı
18	Dutluca	Tutluca	56	Pirhalil	
19	Dutluk		57	Sağırılı	
20	Eskin	Samköy	58	Seyitören	Seyitviran
21	Gerdek		59	Sığırcık	
22	Gökören		60	Sızan	
23	Gözenek	Arpetin	61	Soğukkuyu	Birik
24	Hacıköy		62	Söğütlü	
25	Hacılar		63	Şanlıavşar	
26	Hisarlar	Büyüksıddıkale	64	Şeyhler	
27	Irmakboyu	Nehrisait	65	Taşan	
28	İkizköy		66	Taşlıdere	
29	İncirli		67	Tatarhöyük	
30	Kabacık		68	Tatburcu	
31	Kaçarsalucası		69	Tozluca	
32	Karaca	Çokreş?	70	Tunalı	Don-Ali
33	Karacaören	Karacaviran	71	Türkmenören	Türkmenviran
34	Karakaş		72	Umutlu	Göynik
35	Karapınar		73	Uzunburç	
36	Kargılı		74	Üçdirek	
37	Kepirce		75	Ürnlü	Cavsak
38	Kesmetaş	Karacautman	76	Zivanlı	

Kaynaklar

1. **Barkan, Ö. L.**, ‘Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: II. Kolonizatör Türk Dervişleri’, Vakıflar Dergisi, II., Ankara, 1942.
2. **Cahen, C.**, çev. Yıldız Moran, Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler, 2. baskı, Emek Gazete ve Matbaacılık Şrt., ‘e’ yayınları, İstanbul, 1984.
3. **Develioğlu, F.**, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1984.
4. **Güllüdağ, N.**, ‘Siverek’e Bağlı Köylerdeki Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme’, Siverek Kaymakamlığı, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Ekim 2001, Elif Matbaası, Şanlıurfa.
5. **Doğanay, H.**, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, İstanbul, 1997.
6. **Maraş, M., N.**, Peygamberler Şehri Şanlıurfa, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Hizmetleri Serisi, Ankara, 199.
7. **Orhonlu, C.**, Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı, İkinci bs., Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şrt., İstanbul.
8. **Orhonlu, C.**, Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1987.
9. **Özön, M., N.**, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Genişletilmiş 3. Basım, Tan Matbaası, İstanbul, 1959.
10. **Sümer, F.**, Oğuzlar (Türkmenler), İkinci Baskı, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay.: 170, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1972.
11. **T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Gen. Müd.**, Osmanlı Arş., Daire Bşk , 998 numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Diyar-ı Bekr ve Arab ve Zü'l-Kadriyye Defteri (937/1530) -I, Defter-i Hâkânî Dizisi IV, Yayın Nu: 39, “Dizin ve Tıpkıbasım”, Ankara 1998.
12. **Tanoğlu, A.**, Beşeri Coğrafyada Nüfus ve Yerleşme, Cilt I, İ.Ü. Yayınları No. 1183, Edb. Fak. Coğr. Ens. Neş. No. 45, İstanbul, 1966.
13. **T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü**, Köylerimiz, Başbakanlık Basımevi D.S.İ., Ankara, 1968.
14. **Türkay, C.**, Başbakanlık Arşiv Belgeleri’ne Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar, Tercüman Kültür Eserler Serisi, İstanbul, 1979.